

РАЗВИТИЕТО НА НАУКАТА ПО ТЪРГОВИЯ В ИСТОРИЯТА НА ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ВАРНА

Проф. д-р ик. н. Николинка Сълова
Икономически университет – Варна

Резюме: В доклада се изследват насоките на основните научни изследвания по проблемите на търговията в Икономически университет – Варна от създаването му през 1920 г. досега, или за период от 93 години (1920-2013). Развитие на науката по търговия се представя чрез два основни периода – от 1920 до 1948/1953 г. и след 1948/1953 г.

Ключови думи: наука, търговия, публикации, ИУ-Варна, 93 години

През 2013 г. се навършват 93 години от основаването през 1920 г. на Икономически университет – Варна като Висше търговско училище, което е първото икономическо висше училище у нас и второто висше училище след Софийския университет. В началото на ХХ век гр. Варна е важен център на националната търговия, индустрия, транспорт, банково дело, със стокова борса и развито морско пристанище, с нарастващо население, с активна Варненска търговско-индустриална камара, която през 1904 г. открива в града средно търговско училище, а през 1911-1912 г. лансира идеята за Висше търговско училище. След откриването му Висшето търговско училище става главен център за подготовка на кадри с висше икономическо образование и за развитието на икономическата наука и практика в страната. От основаването на университета и до днес в него се преподават и изучават учебни дисциплини и се извършват научни изследвания, свързани с търговията.

Развитието на науката по проблемите на търговията в Икономически университет – Варна може да се раздели на два големи периода:

Първият период е от 1920 г. - основаването на ВТУ до 1948-1953 г., когато се открива специалност „Икономика на търговията” (1948 г.) и се създава катедра по „Икономика на търговията” (1953 г.), или период от около 30 години.

Вторият период е след 1948-1953 г. и до сега, когато има специалност и катедра по „Икономика на търговията”, или период от над 60 години.

1. Развитие на науката по търговия през периода 1920-1948/53 г.

Първи публикации, свързани с търговията, правят първите преподаватели във Висшето търговско училище – **привлечените през 1921 г.** от Цани Калянджиев

(първия ректор – 1920-1933 г.) за **редовни доценти** главно руски емигранти от Средноевропейски университети: Наум Долински, Оскар Андерсон, Феодор Белмер и **частният доцент** д-р Георги Петков.

През периода от 1925 до 1946 г. постъпват още преподаватели, които имат някои изследвания по търговия: Георги Свраков, Бойчо Бойчев, Станчо Чолаков, Константин Стоянов, Георги Георгиев, доц. Горан Иванов, Динко Тошев, частен доц. Димитър Георгиев, Любомир Станев, доц. Цветан Стойнов, Марко Вълканов.

Търговията е важен сектор на икономиката на България, който е тясно свързан с индустрията, селското стопанство, транспорта, финансовата система, а също с потреблението и обслужването на населението.

През периода 1920-1948/53 г., т.е. преди формирането на сегашните специалности и катедри, в университета активно се разработват за обучението на студентите, за теорията и за практиката проблемите на търговията и голяма част от изявените доценти и професори на университета имат интересни и важни публикации в тази насока, които са дали тласък за развитието на науката и на икономиката. Тук, в университета във Варна, се поставят основите на науката по търговия. Висшето търговско училище във Варна се утвърждава като главен център на икономическата наука и подготовката на специалисти с висше икономическо образование в България.¹

2. Развитие на науката по търговия след 1948 - 1953 г.

През 1948 г. към Стопанския факултет на тогавашния Варненски държавен университет (1946-1952 г.) се формират 6 отраслови и функционално-икономически специалности за студентите от III курс, а именно: „Икономика на промишлеността”, „Икономика на транспорта”, „Икономика на вътрешната търговия”, „Стокознание”, „Финанси и банково дело” и „Стопанска отчетност”. През 1949 г. са открити още 2 специалности – „Икономика на строителството” и „Икономика на външната търговия”. По-късно настъпват и други промени в специалностите.

Или през 1948 г., преди повече от 65 години, 140 студенти от III курс, започнали обучението си през 1946 г. поставят началото на спец. „Икономика на вътрешната търговия”, която съчетава и функционални и отраслови характеристики. Въвеждат се редица специални учебни дисциплини, които изискват и специални проучвания и научни изследвания във връзка с обучението на студентите, но и във връзка с

---

¹ Публикациите на преподавателите в това изследване са отразени в издадените Алманаси на университета през 1972, 1981, 1995 и 2005 г.

развитието на търговията. В учебния план са включени дисциплини като: Икономика и планиране на търговията, Търговска политика, Стопанска математика, Учение за търговското предприятие, Организация и техника на вътрешната търговия, Организация и планиране на доставките, Теория и анализ на баланса, Държавна търговия, Организация и планиране на кооперативната търговия, Външна търговия, Търговска статистика, Търговско право, Рекламно дело, Международно стопанско право. По-късно още по-широко се застъпват математическите дисциплини – Изследване на операциите, Моделиране и прогнозиране на вътрешната търговия, а също ЕИТ и програмиране, Цени и ценообразуване, Изучаване на пазара, а след това и Планиране на търговското предприятие, Анализ на търговската дейност, Стопанска логистика, Търговски маркетинг, Математически методи в търговията, Борсова търговия, Хотелиерски и ресторантьорски бизнес, Управление на малкия бизнес и др. От 1995 г. се организира и магистърско обучение по проблемите на търговията след дипломирането за „Бакалавър”.

Вече над 65 години се подготвят специалисти-икономисти с висше образование по специалност „Икономика на търговията” с над 7000 дипломирани икономисти, които заемат отговорни длъжности в специализирани фирми в областта на търговията и туризма, а също във всички индустриални, аграрни и други организации, които реализират своите продукти, в обществените и държавния апарат, в науката и други области на икономиката и управлението. Всички тези специалисти имат огромен принос за икономическото и социалното развитие на страната ни, за решаването на сложните задачи и проблеми на икономиката и обществото ни. Тяхната професионална и миогледна подготовка в Икономически университет – Варна е свързана с усилията на целия преподавателски състав и с развитието на научните изследвания и приложението им в обучението и в практиката. Най-голяма е ролята на преподавателския състав от създадената през 1953 г. катедра „Икономика на търговията” и особено на основателите и първите ръководители на катедрата проф. д-р Димитър Георгиев и проф. д-р Георги Георгиев. При образуването на катедрата към нея са още Стефан Динев (постъпил 1952 г.) и двама преподаватели по общообразователни дисциплини – проф. Димитър Ганев (постъпил 1933 г.) и д-р Йосиф Петков (постъпил 1940 г.). По-късно към катедрата преминава Георги Иванов (постъпил в университета 1952 г.). През периода 1960-1975 г. в катедрата постъпват – Неделчо Енев, Елена Атанасова (преминали през 1967 г. в новосъздадената катедра „Туризм”), Николинка Сълова, Никола Стоянов, Мария Александрова, Елена Георгиева, Георги Няголов, Христина Казашка, Георги Цоников.

След 1975-1990 г. постъпват още арх. Йовко Йовчев, Петър Йорданов, Росица Маркова, Чавдар Русев, Йордан Ганев, Данчо Данчев, Албена Стоянова, Цветнен Цветков, Христо Трайков, Виолета Димитрова, Виолета Петева, Добри Ангелов (постъпил в университета 1973 г.), а след 1990 г. – Десислава Гроздева, Донка Желязкова, Михал Стоянов, Миглена Душкова, Елица Граматикова, Юлия Петкова.

Приносът на катедра „Икономика на търговията” в българската икономическа литература е много голям. В катедрата вече около 40 години е създадена школа по проблемите на ефективността, където наред с проф. Н. Сълова са приобщени и имат защитени дисертации и публикации **доц. д-р Г. Няголов, доц. д-р Е. Георгиева, доц. д-р Хр. Казашка, доц. д-р Г. Цоников** и други членове на катедрата. Активни изследвания осъществяват **доц. д-р Д. Данчев, доц. д-р В. Димитрова, доц. д-р Хр. Трайков, доц. д-р Цв. Цветков, доц. д-р Д. Желязкова, доц. д-р М. Стоянов**, сегашните асистенти, а също и други асистенти, които за по-кратко време са преминали през катедрата. В катедрата след 1960 г. са зачислени 42 докторанти и повечето от тях успешно са защитили дисертации и чрез своите изследвания са допринесли за обогатяване и развитие на теорията и на практиката.

Научните изследвания в областта на търговията през последните около 50 години са насочени главно към следните значими проблеми, по които са публикувани редица монографии, студии и други публикации:

- Ефективност на капиталните вложения.
- Ефективност цялостно на търговията.
- Ефективност на различните подотрасли и ресурси на търговията.
- Интензификация и интензивно развитие на вътрешната търговия.
- Усъвършенстване управлението на сферата на обръщението.
- По проблемите на маркетинга.
- Проблеми на търговската логистика.
- Проблеми на пазара, конкурентното позициониране, стоковият портфейл, рискът, борсовата търговия, съвременни търговски формати и форми и други съвременни проблеми.
- Проблемите на икономическия анализ.
- Проблемите на скоростта на стоковото обръщение и влиянието му върху търговската дейност и нейната ефективност.

От 1978 г., когато за първи път се чества 30 години на специалност „Икономика на търговията”, на всеки 5 години катедрата провежда международни научни

конференции със значимо международно участие и се обсъждат по около 50-90 доклада, разработват се актуални и значими проблеми и се публикуват сборници с доклади. Тези форуми допринасят за активен обмен на мнения и идеи, свързват учените от много университети и страни, свързват теорията с практиката и допринасят за тяхното развитие и за установяване на добри и трайни научни контакти.

Следващите ръководители на катедрата – **доц. д-р Георги Няголов** (1993-2000 г.), **доц. д-р Георги Цоников** (2000-2005 г.), **доц. д-р Данчо Данчев** (2005-2011 г.) и **доц. д-р Виолета Димитрова** (от 2011 г.) продължават и усъвършенстват добрите традиции и активната ползотворна учебна и научноизследователска дейност.

Членовете на катедра „Икономика и управление на търговията” със своите научни изследвания и публикации, със своите учебници и учебни помагала, със своята работа със студентите и връзки с търговската и обществената практика допринасят за утвърждаване на доброто име на университета, на катедрата и на специалността, която винаги е била една от предпочитаните специалности.

Търговията е, както важен отрасъл на икономиката, така и важна част от сферата на обслужването с голямо икономическо и социално значение. Тя пронизва почти всички сфери и дейности, в търговския оборот се включват нови продукти, вкл. от непроизводствената сфера и има все по-голямо значение за качеството на живота на населението. В търговията по света и у нас има значителни промени в условията на глобализация, в условията на членство на страната ни в Европейския съюз, в условията на електронизация, устойчиво развитие, развитие на основата на науката, в условията на експанзия на големите световни търговски вериги, в условията на настоящата световна криза и други съвременни предизвикателства. Преподавателите от Икономическия университет и от катедра „Икономика и управление на търговията” следят процесите по света и у нас, проучват новостите и продължават своите ползотворни научни изследвания за усъвършенстване на теорията, практиката и обучението в областта на търговията.